

Ratsupyörä

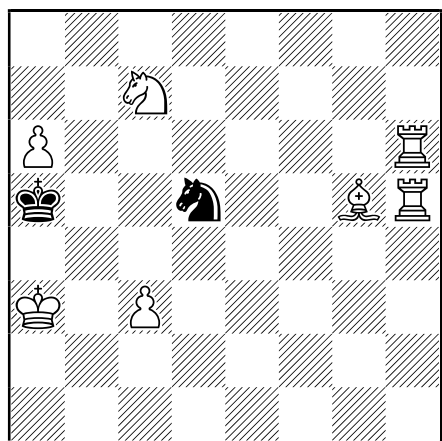
(Tutsari 3/2002)

Otsikko ei viittaa nuorisokulttuurin uusimpaan villitykseen, hevosharrastuksiin eikä keskiaikaisiin kidutusvälineisiin. Kysymyksessä on klassinen tehtäväshakkiteema. Ratsulla on keskellä avointa lautta kahdeksan siirtomahdollisuutta. Sitä, että tehtävässä tapahtuu jokainen näistä kahdeksasta siirrosta, kutsutaan ratsupyöräksi.

Ratsupyörän esittämiseen on useita vaihtoehtoja. Sen voi tehdä musta tai valkea ratsu, joko puolustavassa tai hyökkäävässä tarkoituksessa. Kaksisiirtoisissa tehtävissä ajatus onkin ollut niin suosittu, että tämänkertaiseen kirjoitukseen ei muuntuyypisiä tehtäviä mahdu. Ensi kerralla on useampi siirtoisten tehtävien vuoro.

Suosittu ajatus on ollut musta ratsupyörä puolustuksena valkean alkusiirron jälkeen. Tehtävässä tulee siis olla kahdeksan siirtoa samalla mustalla ratsulla, ja jokaiseen siirtoon on hyvin suotavaa olla eri mattisiirto, vaikka tästä voidaan erikoistapauksissa tinkiä. Taloudellisimmissa esityksissä on yhdeksän nappulaa, esimerkiksi lähes satavuotiaan amerikkalaisesta tehtävän tavoin:

C.F. Stubbs
Checkmate 1903

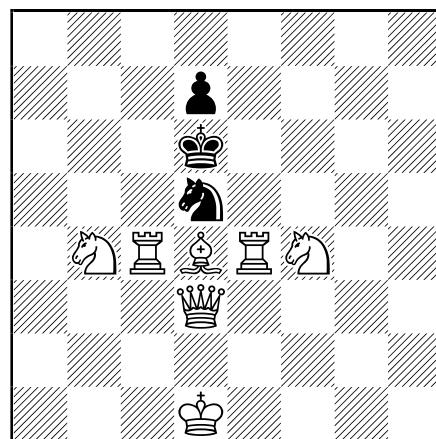
2#

7+2

Siirron 1.Tc6! jälkeen musta on siirtopakossa, jokaista ratsun siirtoa seuraa eri mattisiirto. Alkusiirron perustelee etenkin muunnelma 1.-Rb6 2.Tc5#.

Visuaalisesti viehättävä esitys mustasta ratsupyörästä on sekin menneen vuosisadan alkupuolelta. Alkua on symmetrinen d-linjan suhteen, eikä ratkaisuakaan suuresti asemaa muuta.

A.J. Fink
Good Companion 1917

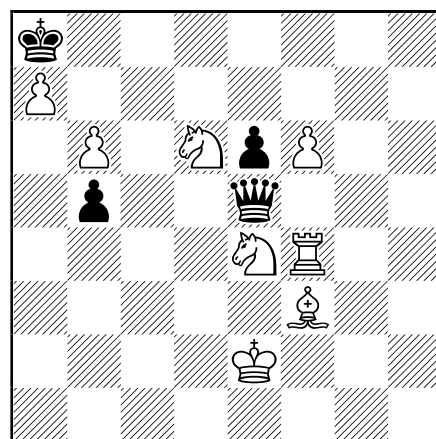
2#

7+3

Alkusiirto on yksinkertaisesti symmetrian säilyttävä 1.Dd2! Musta on siirtopakossa eikä mattisiirtojen löytäminen mustan ratsupyörään tuottane vaikeuksia.

Edelleen melko helppoa on esittää valkea ratsupyörä kaksisiirtoisen mattitehtävän mattisiirtoina. Kaunis esimerkki vuosisadan alkupuolelta esittää myös ajalle tunnusomaisia *ristishakkeja* (ristishakki = shakkaukseen vastataan shakkauksella).

A. Bottachi
8. American Chess Congress 1921
1. kunniamaininta

2#

8+4

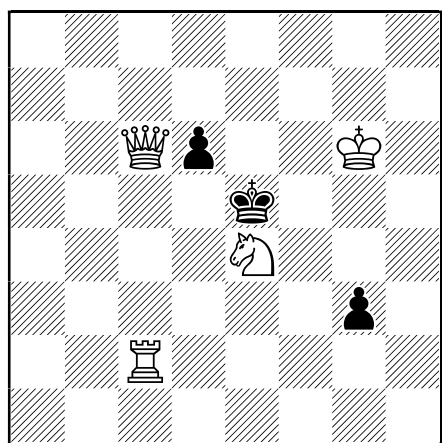
1.Tg4! antaa mustalle kuningattarelle lisää mahdollisuuksia, mutta uhkaa 2.Tg8#. Musta voi torjua uhkauksen siirroilla 1.-Db2+/Dc3/Dc5/Dxd6/Dxf6 / Dg5 (tai Dh5)/Dg3/Dh2+, näihin valkea vastaa Re4:n kahdeksalla eri mahdollisella siirrolla. Tällaisella tehtävällä ei nykyään julkaistuna olisi mitään uutuusarvoa, mutta sellaisen laatiminen käy kyllä hyvästä sormiharjoittelusta.

Laatijoita ei kauaa tyydyttänyt valkean tai mustan ratsupyörän yksinkertainen esittäminen. Jotakin uutta oli keksittävä, mutta mitä ja miten? Avuksi tuli, kuten niin usein muissakin laadintaideoissa, *houkutuspeli*. Ratkaisun tapahtumien lisäksi tehtävässähän voi olla paljon muuta sisältöä, esimerkiksi mitä tapahtuisi houkutusten, lähes mutta ei täysin tehtävän ratkaisevien siirtojen jälkeen. Ja kuten tullaan näkemään, houkutuspeli lisäsi tämänkin shakillisen ajatuksen esittämismahdollisuuksia.

Ensiksikin houkutuksen mahdollistavat ratsupyörän esittämisen valkean ensimmäisessä siirrossa. Valkealla on esimerkiksi seitsemän houkutusta samalla ratsulla ja kahdeksas ratsun siirto ratkaisee tehtävän. Ei kuulosta kovin helpolta, mutta tämäpä on tehty jopa arvostetussa miniatyyrimuodossa, eli enintään seitsemällä nappulalla.

Gerhard Latzel

5. kunniamaininta *Die Schwalbe* 1956

2#

4+3

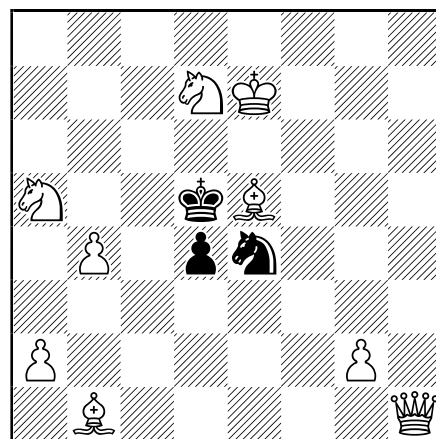
Valkea ratsu siirtyy, mutta minne? Jokainen ratsun siirto joko uhkaa mattia 2.De4# tai asettaa mustan siirtopakkoon. Houkutukset ovat 1.Rxg3/Rf2/Rd2/Rc3/Rc5/Rxd6/Rf6? ja niiden torjunnat 1.-Kf4 / gxf2/Ke6/Kd4/dxc5/g2/d5!

Ratkaisuksi jää siten kahdeksas ratsun siirto, 1.Rg5!, joka uhkaa 2.De4#. Tämä uhkamatti toteutuu kuninkaan siirtoihin 1.-Kd4/Kf4, siirtoa 1.-d5 seuraa 2.Df6#. Alkusiirto ottaa valitettavasti mustan kuninkaan pakoruudun (e6) eikä anna yhtään uutta pakoruutua. Tällainen mustan kuninkaan vapautta rajoitettava alkusiirto on periaatteessa ikävä asia, ellei se anna vastaavasti toista pakoruutua, mutta tässä voidaan taas katsoa puutetta sormien läpi.

Houkutuspeli mahdollistaa myös mustan ratsupyörän esiintymisen houkutusten torjuntoina. Tehtävistä saadaan tällöin parhaimmillaan eloisia ja viehättävän kevyitä, hyvänä esimerkkinä seuraava ranskalaistehtävä.

J.-P. Boyer

2. palkinto *Europe Echecs* 1983

2#

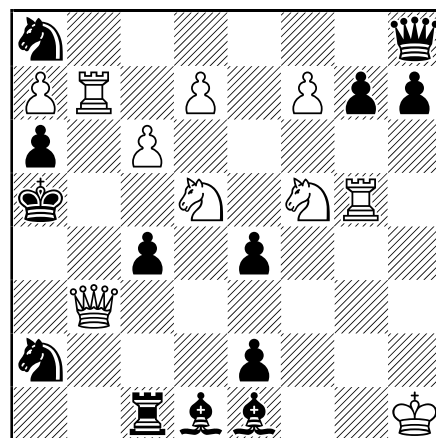
9+3

Alkusiirtoehdokkaita on paljon: 1.Dg1/Df1/Dd1 / Dc1/Dh2/Dh3/Dh5/Dh6?, mutta mustalla on torjunta jokaiseen näistä houkutuksista, eli 1.-Rf2/Rd6 / Rd2/Rc3/Rg3/Rc5/Rg5/Rf6! Oikein on 1.Dh8! (2.Da8/Dg8/Rb6#)

Lopuksi ehkä moneenkin mieleen tullut ajatus tehdä kaksinkertaisena se, mikä tähän asti on tehty yksinkertaisena. Eli kaksi valkeaa ratsupyörää – miten se onnistuisi kahden siirron mattitehtävässä? Houkutukset tarjoavat tähänkin vastauksen: toinen ratsupyörä esiintyy houkutuksessa, toinen ratkaisussa! Tavoitteen saavutti hollantilaissyntyinen, mutta Norjassa asuva van Dijk.

Nils G.G. van Dijk

1. palkinto *Die Schwalbe* 133. TT 1961

2#

10+13

Jälleen on siis olennaista houkutus, joka melkein – mutta ei aivan – ratkaisee tehtävän, 1.Rg3?. Siirto uhkaa mattia Rd5:n kaikilla kahdeksalla siirrolla. Musta ns. erittelee nämä matit eli tekee siirrot, jotka sallivat valkealle vain yhden mattisiirron: 1.-

De8/g6/Lxg3/Lf2/Lc3/Rb4/Rb6/Db8

2.Re7/Rf6/Rf4/Re3/Rxc3/Rxb4/Rxb6/Rc7# Valkean ratsupyörä mattisiirroissa – mutta 1.-h6! estää kaikki matit.

Oikea alkusiirto on 1.Rc3! ja nyt uhataan mattia kaikilla Rf5:n siirroilla. Mustan puolustukset, jotka pakottavat valkean tekemään vain yhden mattisiirron, ovat nyt 1.-g6/h6/Lh4/Lg3/Ld2/Lxc3/Db8/De8 ja näitä seuraavat ratsupyörämatit 2.Rg7/Rxh6/Rxh4 / Rxc3/Re3/Rd4/Rd6/Re7#. Lisäksi 1.-Rb4/Rb6 2.Dxb4/Dxb6#

Muunnelmat ovat häivähdyksen verran symmetrisiä, mitä yleensä pidetään heikkoutena, mutta tarkoitus pyhittää keinot tavoitteen ollessa muuten hankalasti saavutettavissa.

Sekä valkean että mustan ratsupyörää ei tietääkseni vielä ole onnistuttu esittämään yhdessä kaksisiirtoisessa tehtävässä. Lähelle on päästy, kroatialainen Bartolovic on esittänyt houkutuksissa ja ratkaisussa valkean ratsupyörän, musta ratsu torjuu seitsemän valkean houkutusta – mutta ei valitettavasti tee enää ratsupyörän täydentävää kahdeksatta siirtoaan missään vaiheessa. Mutta jos tämä kirjoitus on innostanut kokeilemaan, niin yrittänyttä ei laiteta. Tarjolla on runsaasti mainetta ja kunniaa!

RSM Jorma Paavilainen